

korte mededelingen

Koolmezen als vliegenvangers

Tijdens een excursie in de Amsterdamse Waterleidingduinen bij Vogelenzang op 10 september 1995 zagen wij 's middags rond 15.00 uur vier of vijf Koolmezen, *Parus major*, geheel op de wijze van vliegenvangers, *Muscicapidae*, insecten in de vlucht vangen. De Koolmezen zaten in struiken, onder andere meidoorns, *Crataegus spec.*, bovenin of aan de zijkant. Vanaf deze uitkijkpost vlogen de Koolmezen één à twee meter loodrecht vanaf de zitplaats omhoog om een insect te grijpen of ook wel in een hoek van 30 of 45 graden naar een meer verwijderd insect, tot op een afstand van circa vijf meter, waarna in de meeste gevallen weer werd teruggekeerd naar de zelfde of een dicht daarbij aanwezige tak. Ten gevolge van het veelvuldig voorkomen van muggen werd deze manier van voedselopname geruime tijd door alle Koolmezen voortgezet.

Deze wijze van voedselzoeken door Koolmezen is niet onbekend. In Cramp, S. & Perrins, C.M. (eds.) 1993. *The Birds of the Western Palearctic*, deel VII: 261 wordt vermeld: '*Rarely catches insects on the wing*' (Petrov 1954, Cairns 1956). In Glutz von Blotzheim & Bauer, 1993. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas* Band 13: 774 lezen wij: '*Fängt Insekten gelegentlich im Flug, ausnahmsweise auch aus dem Wasser*'. Het was echter opmerkelijk, dat alle Koolmezen tegelijk op de zelfde wijze insecten in de vlucht vingen.

■ H. & A.M. Nuijen, Van Hogendorpstraat 10, 1215 EH Hilversum.

Hakgrage Grote Bonte Specht doodgeschoten

In 'Het Vogeljaar' 43 (6): 281 (1995) wees Pierre Maréchal op een krantenbericht van 9 november 1995 waarin werd gemeld dat door een Groene Specht grote gaten in de houten bungalow van de familie Van Riesen te 's-Heer Hendrikskinden werden gehakt.

Een ouder bericht in het Gelders Dagblad van 11 januari 1995 vermeldt dat de familie Van Riesen vermoedt dat er meer spechten aan het werk waren, want ze zagen een Groene Specht (waar ze zo trots op waren) op het grasveld zitten terwijl er een andere werd gehoord die aan het hakken was. Wij vragen ons trouwens af of de hakkende vogel wel een Groene Specht is geweest of mogelijk een Grote Bonte Specht?

Het hele huis van de familie Van Riesen is opgetrokken uit Western Red Cederhout dat bij de bouw een speciale houtbehandeling kreeg om invloeden van allerlei dieren tegen te gaan. De heer C. Jacobusse van Het Zeeuws Landschap vermoedt dat de specht afkomt op het holle geluid van het isolatiemateriaal.

De heer J. Vergeer van Vogelbescherming kan over dit gedrag in de literatuur niets vinden. Vergeer kreeg ook meldingen van huiseigenaren uit Hoedekenskerke, Wemeldinge en van de be-

heerder van een depot van Rijkswaterstaat in Driewegen. Na overleg met Vogelbescherming deed de heer R. Steyn van de provincie de suggestie om stickers met een stootvogelsilhouet op het huis te plakken. Het is merkwaardig dat alle berichten uit Zuid-Beveland afkomstig zijn.

Een bericht in het Veluws Dagblad van 24 januari 1997 meldt dat een jachtopziener op de camping Recreatie Centrum Nederland te Zeewolde een Grote Bonte Specht heeft doodgeschoten die de afgelopen weken daarvoor vuistgrote gaten hakte in verscheidene houten stacaravans. De Grote Bonte Specht komt in het Horsterwold, de bossen rondom Zeewolde, vrij algemeen voor. De Grote Bonte Specht heeft 32 stacaravans aan de buitenzijde van de camping behandeld, bij voorkeur blankhouten caravans. De schade loopt in de duizenden guldens. Eén der caravan-eigenaren heeft gevraagd om de vogel te laten doodschieten. Boswachter L. Smits kan zich de woede wel indenken van de eigenaren. Opzichter W. Rutten van Staatsbosbeheer zegt dat iedereen een kloppende Grote Bonte Specht prachtig vindt. Hij vindt het doodschieten van de vernielzuchtige specht een vervelende zaak. De Stichting Jacht en Wildbeheer Flevoland kreeg van de Commissaris van de Koningin toestemming om de Grote Bonte Specht te schieten. In overleg met Vogelbescherming is nog geprobeerd om de vogel te vangen, maar dat mislukte. De wet staat het verlenen van een dergelijke vergunning niet toe. Die vergunning is dan ook aangevochten. De provincie heeft nu toegezegd dat in nieuwe gevallen contact zal worden opgenomen met de consultant van Vogelbescherming, zo meldt Vogelnieuws (nummer 1, 1997).

In een vergelijkbaar geval met een Scholekster in Sassenheim die inhakte op geparkeerde auto's, is gekozen voor het wegvangen door een deskundige vogelringer die de vogel vervolgens op de Waddenzee heeft losgelaten.

J.T.

Kunstmattige oeverwaluwwand in Nieuweschild

Vooruitlopend op de komst van de Oeverwaluwen opende op 26 april 1997 te Nieuweschild op Texel het echtpaar Kloosterman van Dierenbescherming het nieuwe onderdak voor 'Diekwaluwen'.

Diekwaluw is één van de volksnamen van de Oeverwaluw, die ook wel Zand-, Strand-, Duin-, Berg-, Grond- of Aardwaluw wordt genoemd. De loodrecht afgeslagen duinen vlak aan zee waren vroeger een geliefkoosde broedplaats maar met het verdwijnen van steile zandhellingen zijn ook de Oeverwaluwen op het eiland verdwenen.

In het cultuurland nestelden ze bij voorkeur in graskanten, tuinwallen of in tijdelijke zanddepots.

De Vogelwerkgroep Texel wil de Oeverwaluwen als broedvogel op Texel zien terug te krijgen. Toen de provisorische pogingen voor een oever-

zwaluwenwand mislukten, schoot Meijen Boon uit De Cocksdorp te hulp. Hij bedacht een duurzaam plan voor een wand van betonnen segmenten in de binnendijk aan het natuurmonument Minkeweel in Nieuweschild. Andere hulpvaardige personen en instanties waren Waterschap Hollands Kroon, Rijkswaterstaat, Hans Boom, Elco Vermeulen, Dierenbescherming, stukadoor Dick Oudendag, Dirk Maas en anderen.

In de vijftien meter brede en drie meter hoge wand zijn tachtig openingen (vlieggaten) aangebracht, waarin de Oeverzwaluwen hun broedplaatsen kunnen aanbrengen.

Er wordt verwacht dat de nabijheid van het natuurgebied Minkeweel en het verdwijnen van de meierblis zullen bijdragen aan de resultaten. Met spanning wordt uitgegeven naar de eerste broedparen.

Bron: Texelse Courant, 29 april 1997.

Polder Arkemheen van belang voor Lepelaars

Gedurende het voorjaar 1997 waren er bijna dagelijks Lepelaars, soms zelfs aanzienlijke aantallen, te zien in de Polder Arkemheen tussen Nijkerk, Bunschoten en Amersfoort. Op 16 maart 1997 werden zelfs 27 stuks waargenomen door leden van het IVN afdeling Nijkerk. Deze groep Lepelaars foerageerde in de Rassenbeek in het hart van de Polder Arkemheen. Ook werden de laatste twee jaren al zeer vroeg de eerste Lepelaars gesignaleerd in de Polder Arkemheen: in 1996 op 7 februari drie stuks en in 1997 op 18 februari vier stuks.

Het is bekend dat zich in de slootjes van deze polder veel Stekelbaarsjes bevinden, die een belangrijk deel van het voedsel van de Lepelaar zijn (zie ook het rapport van Gerard Dirksen over Lepelaars en stekelbaarsjes en de winnende foto van Erwin van Laar vorig jaar in de Vogeljaar Vogelfotoparade 1995).

Tot voor enkele jaren werden maar weinig Lepelaars rondom Bunschoten gezien. Daar is de laatste jaren een kentering in gekomen. Ook in de Eempolders tussen de autoweg A-1, Bunschoten en de Eem, langs de Westdijk in Bunschoten en tussen de autoweg A-1, Eemnes en de Eem (de Maatpolder en de polders Te Veld) worden de laatste tijd regelmatig enkele Lepelaars voedselzoekend waargenomen (zie ook Vogels kijken in Gooi en Vechtstreek van Rob Kole & Dick Jonkers).

Met de waarnemingen van de Lepelaars in de Polder Arkemheen wordt nog eens sterk de hoge waarde van deze polder benadrukt als toevluchtsoord/foerageergebied voor vogels.

De Polder Arkemheen zal enorm veel waarde verliezen als door de gemeente Amersfoort wordt besloten het zuidelijke gedeelte, Vathorst genaamd, met huizen vol te bouwen. De bufferzone Vathorst zal dan verdwijnen, er zal een grote recreatiedruk en verkeersdruk vanuit Amersfoort ontstaan in de Polder Arkemheen en de vogels vinden er dan geen rust meer. Met het overwinteren van de duizenden Kleine Zwanen in Arkemheen zal het dan ook snel zijn afgelopen.

■ Wim Smeets, Bachlaan 111, 3752 HG Bunschoten, tel. (033) 298 31 47.

De Polder Arkemheen bij Nijkerk is niet alleen een heel belangrijk weldevogelgebied, maar ook een waardevol foerageergebied voor Lepelaars.
Foto: Wim Smeets.

Vogels en verkeerslawaaï

Ik heb nooit de indruk gehad dat vogels zich erg laten afschrikken door hinderlijke geluiden.

In een schuilhut vlak bij een vogelnest kan men rustig zitten zingen. De vogel kijkt wel even op, maar reageert verder niet. Onlangs verscheen de dissertatie van R. Reijnen, waarin duidelijk werd aangetoond dat in een strook langs snelwegen de dichtheid aan broedvogels duidelijk lager is dan verder in het terrein. In Nederland ligt 2600 km snelweg. Hier passeren per dag miljoenen voertuigen.

Hier worden per jaar 2.000.000 vogels doodgerekend, hetgeen echter binnen de marge van de normale sterfte valt, misschien uitgezonderd bij de Kerkuil, die veel langs muizenrijke bermen jaagt. Op 8% van ons land wordt de voor mensen opgestelde drempel voor geluidsoverlast overschreden, terwijl er uiteraard ook veel potentieel broedgebied verloren gaat.

In een bos is de dichtheid aan broedvogels tot een afstand van 500 m van de weg relatief laag. In open terrein is dat 1000 m. Wat is hierbij de verstrende factor en is de dichtheid aan broedvogels daarvoor de goede maat? Proeven zijn niet mogelijk. Ook kan je de hinder niet doseren. Een studie voor en na wegaanleg is niet goed doenlijk, men moet de bestaande situatie zo goed mogelijk evalueren. Langs een dichte bosrand is ook op plaatsen waar de weg niet is te zien, het effect duidelijk. Het is dus geen visuele kwestie, het gaat kennelijk om het lawaai. Dit lawaai is kennelijk hinderlijk voor de communicatie tussen soortgenoten; ze verstaan elkaar niet meer: zang, lokroep en bedelgeluiden.

■ Professor dr. W.H. van Dobben, Dorskampweg 5, 6704 PB Wageningen.

Door een laagvliegend vliegtuig of een helikopter laten vogels in de tuin zich vaak opschrikken en vliegen op om zich te verschuilen. Houtduiven in de tuin kunnen al verschrikt opvliegen als er in huis een deur wordt dichtgedaan. Ook op het vlakke land is dat vaak te zien. Fotografen valt het soms op dat er vogelsoorten zijn die opgeschrikt kijken of reageren als de sluit van een fototoestel afgaat.

Heimans en Thijssse Prijs 1997 voor Henk Hillegers

De Heimans en Thijssse Prijs 1997 is toegekend aan dr. Henk Hillegers, free-lance adviseur voor natuurbehoud en natuurbouw, woonachtig in Laken, België.

De Heimans en Thijssse Stichting heeft ten doel - in navolging van E. Heimans en Jac. P. Thijssse - activiteiten die natuurbeleving, natuurstudie, natuureducatie en natuurbehoud bevorderen, aan te moedigen en te ondersteunen, in het bijzonder in Nederland, alsmede (historische) bronnen en archieven hieromtrent te behouden en toegankelijk te maken. De stichting tracht dit doel te bereiken door het opbouwen en beheren van een documentatiecollectie en het verlenen van subsidies alsmede het jaarlijks uitreiken van de Heimans en Thijssse Prijs.

Dr. Hillegers is de prijs toegekend vanwege zijn veelzijdige naspeuringen naar het eigene van landschap, flora en fauna van Zuid-Limburg. Hij

heeft onderzoek verricht naar de Zuid-Limburgse stinzenflora, de oorsprong van het Mergellandschap en het terugkweken van dit voor de Zuidlimburgse heide zo belangrijke schapenras en naar de oude, verdwenen, aan onkruiden rijke rogge-akkers in het Zuidlimburgse land. Door zijn onderzoek graast thans het Mergellandschap weer op de Zuidlimburgse heide en worden de akkeronkruidrijke rogge-akkers in ere hersteld.

De prijs zal worden uitgereikt in Maastricht op 19 september 1997. De uitreiking van de Heimans en Thijssse Prijs 1997 wordt ditmaal mede georganiseerd door het Natuurhistorisch Museum te Maastricht en het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Een oeverloze discussie

Hierbij verwijs ik naar de artikelen 'Gebruikers groene ruimte' en 'Voortbestaan Patrijs en jacht'. Ik vraag mij af hoe lang de oeverloze discussie tussen jagers, kievitseierenzoekers en hen die zich natuurbeschermers noemen nog door moet gaan voordat het besef van tolerantie doorbreekt ten opzichte van allen die natuurbehoud nastreven, hoe verschillend de uitgangspunten van deze groeperingen ook mogen zijn.

Als het om de Patrijs gaat, telt slechts één ding en deze is hoe wij de patrijzenstand weer kunnen doen toenemen. Of het nu de jagers of anderen zijn, die zich inzetten voor biotoopverbetering, is niet van belang. Het verdient de voorkeur dat er een patrijzenstand bestaat in combinatie met jacht boven geen Patrijzen zonder jacht.

Voor de Kieviten geldt hetzelfde. Laten wij nu eens de loopgravenoorlog beëindigen tussen kievitseierenzoekers die aan nestbescherming doen en diegenen zonder interesse in kievitseieren rapen, die eveneens de nesten beschermen. Het gaat er namelijk slechts om waarmee de Kievit is gediend en als de kievitseierenzoekers hun bijdrage leveren door nesten te beschermen, wat is daar dan tegen?

In Nederland is het de gewoonte dat een ieder zijn vingertje opsteekt om de ander de les te lezen. Tolerantie is namelijk niet het sterkte punt van de Hollanders.

Laten wij eens over de grens kijken hoe men bijvoorbeeld in Engeland deze zaken aanpakt. Zo lees je in de Engelse bladen de grote waardering van de Royal Society for the Protection of Birds (RSPB) voor de jagers als het om biotoopverbetering gaat ten behoeve van de wildstand, onder andere die van de Patrijs, omdat niet alleen de Patrijs maar ook vele andere vogelsoorten daarvoor profiteren.

Een andere voorbeeld in Engeland is het Grouse (Schots Sneeuwhoen) Project, gezamenlijk opgezet en gefinancierd door respectievelijk de vogelbescherming (RSPB), de jagersvereniging (BASC), de Game Conservancy en de BOU (British Ornithological Union).

Ik heb de tijd meegemaakt dat de besturen van natuur- en vogelbeschermingsorganisaties uit een gezelschap van jagers en niet-jagers bestonden. De samenwerking was voortreffelijk en elkaars standpunten werden gerespecteerd. Dit is

ook geen wonder, want de oprichting en financiering van vele natuurbeschermingsorganisaties vonden destijds plaats met medewerking van jagers die in vele gevallen de oprichters waren.

Mijn advies is dan ook om nu eindelijk de anti-jachtdiscussie te beëindigen en de tijd die hierdoor vrijkomt te besteden aan samenwerking tussen allen die natuurbehoud nastreven. Dit is de band die alle partijen zou moeten binden. Zodoende zijn wij positief en tolerant bezig en het natuurbehoud verlenen wij hiermee een dienst. Het is niet zo dat alle jagers heiligen zijn. Er zijn helaas nog steeds enkelen die de wet niet respecteren. Maar wel is het zo dat ondanks de aanwezigheid van 33.000 jachtaktehouders, gedurende de laatste vijftig jaar, de winter-ganzenpopulatie zich heeft verviervoudigd, de havikenstand veertigmaal zo groot is geworden en andere stootvogels, zoals Buizerd en Sperwer, in aantallen spectaculair zijn gestegen. Datzelfde geldt voor de Reeën, waarvan de stand tienmaal groter is.

Maar ook niet alle vogeltjesliefhebbers zijn heilig. Veldornithologen die zich fanatieke vogelbeschermers noemen, misdragen zich soms, als zij een nieuwe soort aan hun lijst willen toevoegen om dan een zeldzame broedvogel op te jagen en hierdoor te verstoren.

Ik ben van oordeel dat ik mijn opvattingen mag laten horen, daar ik mijn leven voor een groot gedeelte heb gewijd aan natuurbescherming enerzijds via bestuursfuncties bij onder andere Natuurmonumenten, Stichting Overijssels Landschap, Internationale Vogelbeschermingsraad en jachtbelangen heb behartigd anderzijds door bestuursfuncties bij de Jagersvereniging en de Internationale Jachtraad.

Wie weet of het gezond verstand nog eens zal zegevieren en dat zal worden beseft dat polariseren tot niets leidt.

Mijn wens en advies zijn dat er zal worden samengewerkt tussen een ieder die de natuur liefheeft. Deze samenwerking is hard nodig, gezien het feit dat de natuur in ons land ernstig wordt bedreigd.

Maar of de gemiddelde Nederlander die tolerantie zal kunnen opbrengen, zal de toekomst moeten uitwijzen.

■ C.J. Coldewey, Katerstede Stoevenbeld, Bolmansweg 6, 7214 DL Epse, (0575) 49 14 35.

Landschapsbeheer Nederland coördineert vrijwillige weidevogelbescherming

De provinciale stichtingen Landschapsbeheer hebben in 1996 gezamenlijk op meer dan 100.000 ha landbouwgrond de bescherming van weidevogels gecoördineerd. Dat meldt Landschapsbeheer Nederland, het samenwerkingsverband van de provinciale stichtingen Landschapsbeheer, in het jaarverslag 1996 (32 bladzijden) over de voortgang van het Project Weidevogels. In totaal zijn ruim 3.300 vrijwilligers en ruim 4.800 agrariërs bij deze vrijwillige weidevogelbescherming betrokken. Gezamenlijk hebben zij in het afgelopen jaar meer dan 44.000

legsels van weidevogels gevonden en gemarkeerd. Dat is ongeveer viermaal zoveel als in 1993, vóór de aanvang van het project. Van de legsels die boeren daadwerkelijk hebben gespaard bij hun activiteiten, is circa 80% succesvol uitgekomen. Met vrijwillige weidevogelbescherming leveren steeds meer boeren en vrijwilligers een belangrijke bijdrage aan het broedsucces van de meer algemene soorten weidevogels, zoals Kievit, Grutto en Tureluur en daarmee aan het in stand houden van de populaties van deze soorten.

Met de resultaten van 1996 ligt de ontwikkeling van vrijwillige weidevogelbescherming op het schema dat het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij in het Project Weidevogels in 1994 heeft uitgezet. Doel van het project is dat in 1998 de provinciale stichtingen Landschapsbeheer op een oppervlakte van minimaal 120.000 ha weidevogelbescherming coördineren. Om dit doel te realiseren werkt Landschapsbeheer Nederland samen met LTO-Nederland, Vogelbescherming Nederland en het Centrum voor Landbouw en Milieu. De financiering van het project vindt plaats door de Europese Unie, het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en de provincies.

Vrijwillige weidevogelbescherming omvat het zoeken van legsels van weidevogels en het beschermen van die legsels tegen het sneuvelen door landbouwkundige activiteiten. Gemiddeld loopt ruim 50% van alle legsels van weidevogels in het voorjaar risico om daardoor verloren te gaan. Vrijwilligers zoeken en markeren de legsels waardoor boeren ze makkelijker kunnen sparen tijdens hun werkzaamheden. Daardoor is in 1996 nog slechts 4% van de legsels verloren gegaan door landbouwkundige activiteiten. Hiermee hebben boeren en vrijwilligers in 1996 weer een belangrijke bijdrage geleverd aan het broedresultaat van de meer algemene soorten weidevogels en daarmee aan het in stand houden van de populaties van deze soorten.

Meer informatie: Stichting Landschapsbeheer Nederland, Aad van Paassen, Sjaak van 't Hof, postbus 12048, (Nieuwe Gracht 15), 3501 AA Utrecht, (030) 234 07 77, fax (030) 230 44 23.

Eerste Dikbekfuut in Nederland

Op 19 april 1997 ontdekte een medewerker van het Noordhollands Landschap, beheerder van het vogelreservaat de Hempolder bij Akersloot aan het Alkmaardermeer een Dikbekfuut. De volgende morgen omstreeks halfnegen werden al zo'n driehonderd mensen rond de observatiehut in de Hempolder gesignaleerd.

De ontdekking was namelijk meegedeeld op de 06-lijn van Dutch Birding, zodat binnen de kortst mogelijke tijd elke fanatieke vogelaar in Nederland en België was gewaarschuwd.

Deze zoetwatervogel is een dwaalgast uit Noord-Amerika en was tot voor kort uit Europa alleen bekend geworden in Ierland en Groot-Brittannië. Ze lijken wel wat op een Dodaars maar zijn iets groter, hebben in het zomerkleed een verticale zwarte band op de dikke snavel en een zwart bejje onder de grijsachtige kop.

Het is verbazingwekkend hoe vaak er nog steeds voor Nederland en België nieuwe soorten kunnen worden ontdekt.

Bron: Marga Wuis (GPD), Noordhollands Dagblad, maandag 21 april 1997.

Internationaal vogelbeschermingsnieuws

Voor degenen die zijn geïnteresseerd in vogelbeschermingskwesties buiten onze grenzen, is het eens per drie maanden verschijnende tijdschrift 'World Birdwatch' eigenlijk onmisbaar. 'World Birdwatch' is een uitgave van BirdLife International, sinds 1994 de voortzetting van de op 20 juni 1992 in Londen opgerichte International Committee for the Preservation of Birds, zodat dit jaar dus het vijfenzeventigjarig jubileum te vieren valt. 'World Birdwatch' is bezig aan de negentiende jaargang, geheel in overeenstemming met de vogelbescherming in de wereld, en brengt in het eerste nummer van dit jaar afwisselend goed en slecht nieuws.

Een akkoord tussen de American Bird Conservancy en een fabrikant van noodlottige bestrijdingsmiddelen in Argentinië moet vergiftiging van Prairiebuizers voorkomen. Deze Noord-Amerikaanse soort overwintert in Argentinië, waar 20.000 vogels (5% van de wereldpopulatie) door vergiftiging omkwamen. Voorts is er het bericht dat in het kader van de herintroductie van de Californische Condor in de Verenigde Staten nu ook zes exemplaren zijn losgelaten in het Grand Canyongebied in Arizona. Tevens is er de mededeling dat Tony Silva, een autoriteit op het gebied van papegaaien, is ontmaskerd als hoofd van een internationaal opererende vogelsmokkelorganisatie. Het Hof van Chicago legde Silva een boete op van \$ 100.000.-, strafte hem met zeven jaar gevangenis en legde de man bovendien tweehonderd uur 'community service' op. De organisatie had zich onder andere beziggehouden met smokkel van de bekende en zeer bedreigde Hyacinthara. In Brazilië is zestig kilometer ten noorden van Rio de Janeiro, na 150 jaar niet te zijn waargenomen, de Kuifcalyptura herontdekt, een soortotinga. En verder valt er te lezen over de slechte gang van zaken met de Blauwkeelara in Bolivia en de meest bedreigde vogel van Noord-Amerika, de San Clemente Island ondersoort van de Amerikaanse Klapekster, met nog vijftien wilde vogelsoorten.

Een eind 1996 gehouden telling op de overwinteringsplaatsen in het Verre Oosten van Chinese Kokmeeuwen, de bekende Saunders Meeuw, kwam uit op 4.387 vogels, hetgeen de geschatte wereldpopulatie met 50% deed toenemen. Ongelukkig voor zeevogels was de averij van een Russische tanker in Japanse wateren in januari 1997, waardoor zesduizend ton olie in zee belandde, een ramp voor overwinterende zeevogels met ook omgekomen bedreigde Japanse Alken.

Een greep uit de overige inhoud levert een artikel op over het Mindoreservaat in Ecuador, met praktische informatie voor vogelaars inclusief nuttige adressen voor degenen die daar een kijk-

je willen gaan nemen. Ook vinden wij een rijk geïllustreerd artikel over de Cook Eilanden en een inzicht verruimend relaas over de lotgevallen van in Noorwegen van zenderijtes voorzien Dwerogganzen. Jacht blijkt de grote oorzaak van het verdwijnen van deze soort. Van de negentig juveniele Dwerogganzen die na afloop broedseizoen 1995 wegtrokken uit Scandinavië en Finland, keerden voorjaar 1996 er tien terug. Een jaarabonnement op 'World Birdwatch' kost £ 25.-.

Nadere informatie kunt u verkrijgen bij BirdLife International, Wellbrook Court, Girtton Road, Cambridge CB3 0NA, Britain. Tel. 0044 1223 277318. Fax 0044 1223 277200. Email birdlife @birdlife.org.uk.

GLO.

Noord-Hollandse IJsvogelproject

Het Noord-Hollandse IJsvogelproject is afgerond. Vorig en dit jaar hebben medewerkers van Landschapsbeheer Noord-Holland 32 nieuwe broedplaatsen voor IJsvogels gerealiseerd: twaalf op gemeentegrond, negen bij particulieren, vier in natuurgebieden van Staatsbosbeheer, vier op provinciegrond en drie op terreinen van het Noordhollands Landschap.

Op 3 april 1997 werd op Landgoed Marquette het project officieel afgesloten. De nieuwe broedplaatsen zijn gesitueerd in de regio's het Gooi en Vechtstreek en Kennemerland.

IJsvogels geven de voorkeur aan zandige, steile oeverkanten, zoals je die bijvoorbeeld kan vinden langs beken. IJsvogels graven in oeverwandjes een gang met een lengte van vijftig tot honderd centimeter. Aan het eind van de gang worden de eieren gelegd.

Volgens Landschapsbeheer is op veel plaatsen in Noord-Holland de kwaliteit van het oppervlaktewater flink verbeterd. Buiten het broedseizoen worden in waterrijke biotopen al regelmatig IJsvogeltjes waargenomen. Door nieuwe nestplaatsen te creëren is er hoop dat de IJsvogel op nieuwe plaatsen in de provincie gaat broeden.

Bron: Bert de Jong in Dagblad Zaanstreek, Noordhollands Dagblad, 2 april 1997.

Havik jaagt in broedtijd niet op meeuwen maar op kraaien

Valkenier Simon Smit laat zijn Havik Kekker deze zomer in de IJmuidense jachthaven op kraaien jagen. Dat er dan af en toe ook een meeuw wegvliegt, valt natuurlijk niet te voorkomen. Door in het broedseizoen van de meeuw op kraaien te jagen, omzeilt Smit de wet. 'Wat moet je anders? Ik zorg er wel voor dat geen meeuw wordt gevangen,' reageert de valkenier.

Sinds het voorjaar van 1995 verjaagt Smit met zijn stootvogel de meeuwen uit Seaport Marina, om te voorkomen dat de zeevogels continu de steigers en schepen onderpoepen. Door ze angst aan te jagen met een Havik blijven ze een tijdje weg.

Praktisch het hele jaar door mag Smit zijn vogel op de meeuwen afsturen. Alleen tussen half april en half juli is het verboden te jagen, want dat is de periode dat de meeuwen broeden. Smit zou

bij de provincie Noord-Holland een vergunning kunnen aanvragen. 'Maar die krijg je niet,' weet hij. 'Dat ligt heel gevoelig. De Nederlandse natuurwetten zijn heel streng. Als je 'boe' roept en daarmee een meeuw wegjaagt, ben je bij wijze van spreken al in overtreding.'

Een vergunning voor het verjagen van meeuwen in de broedtijd wordt dan ook alleen om zwaarwegende redenen afgegeven. Dat bezoekers van de jachthaven in de vol schelpjes zittende meeuwenpoep trappen, is geen reden. 'Want je kunt die schelpen toch ook elke dag van de steiger afvegen.'

Smit heeft besloten in de broedperiode niet op meeuwen te jagen, maar op kraaien. Zo kan hij zijn Havik toch over de jachthaven laten vliegen en handelt hij naar de letter van de wet.

Volgens de valkenier berokkent hij de meeuwen niet zoveel schade. 'Ze hebben in de haven helemaal niets te zoeken. Ze vinden er geen voedsel en ze broeden er niet. Het enige dat ze er doen, is uitrusten. Wat ik met mijn vogel alleen maar zeg is: Ga ergens anders zitten.'

De meeuwen broeden tegenwoordig veelal op daken van gebouwen. Volgens Smit is het een fabeltje dat hij met zijn Havik al die meeuwen richting bebouwing heeft verjaagd. Door de vele Vossen in de duinen die de nesten leeghalen, zijn de meeuwen naar hoger gelegen plaatsen vertrokken. 'Er is geen meeuw meer die op de grond broedt,' stelt Smit.

Nog steeds blijft het hem boeien om met zijn vogel in de jachthaven te werken. 'Deze winter hebben wij bijvoorbeeld last gehad van meeuwen die er 's nachts sliepen. Dan had ik ze overdag weggejaagd, maar er lag de volgende ochtend toch veel vogelpoep op de steigers, Dus ben ik ook 's nachts een paar keer geweest. Regelmatig denk ik: Nu, weet ik hoe het allemaal in elkaar steekt, maar dan doen de meeuwen net weer iets anders.'

Bron: Ellen de Boer in Haarlems Dagblad.

Zie ook Het Vogeljaar 44 (6): 280-281.

Stootvogels als luchthavenpolitie

Op het vliegveld Gando op Gran Canaria zorgen acht Haviken en een arend voor meer veiligheid voor het luchtverkeer. De stootvogels schrikken meeuwen en duiven af, die voor startende en landende vliegtuigen een gevaar opleveren, zodat ze niet in de motoren raken.

De speciaal getrainde stootvogels worden dagelijks bij zonsopgang door een valkenier losgelaten en dan nemen ze meteen de palen aan de rand van de startbaan in bezit.

Bron: Frankfurter Allgemeine Zeitung, 15 mei 1996.

Valkenier verjaagt Spreeuwen

De gemeente Hoogeveen heeft geprobeerd met behulp van een valkenier een kolossale groep Spreeuwen te verjagen. Bewoners van een wijk waren ten einde raad omdat de vogels de bomen in hun buurt als nachtverblijf hadden uitgekozen. Eerst ging het om enige honderden Spreeuwen maar de groep groeide uit tot tachtig- tot honderdduizend vogels. Geparkeerde auto's kwa-

men dagelijks onder dikke plakken uitwerpselen te zitten, fietsers in het gebied kregen eveneens de volle laag en het aanhoudende gekwetster hield de bewoners uit hun slaap.

Bron: Gelders Dagblad, 17 januari 1996.

Elf dode stootvogels gevonden

Leden van de Vogelwacht Uden hebben afgelopen zondag elf dode stootvogels gevonden in de bossen rond Mill. De dieren lagen binnen een straal van honderd meter.

Het ging om acht Buizerden, twee Haviken en een Sperwer. De vogelwachters weten nog niet hoe de vogels aan hun eind zijn gekomen. In het gebied is geen gif gevonden. De vogelwachters sluiten een natuurlijke doodsoorzaak uit. Een aantal vogels is opgestuurd naar het laboratorium voor onderzoek. Ook de politie en de Algemene Inspectie Dienst (AID) onderzoeken de zaak.

De vogelwacht hield die dag in de bossen rond Mill een zoekactie omdat er de laatste tijd opvallend veel dode vogels zijn gevonden. Dit jaar tellen de wachters er al meer dan twintig (ANP).

Bron: De Gooi- en Eemlander 25 februari 1997.

Tienduizenden watervogels slachtoffer bij voorjaarsjacht op Åland Eilanden

Weinig bekend is dat op de tot Finland behorende Åland Eilanden in de Botnische Golf ieder voorjaar grote aantallen watervogels worden geschoten. Zo brachten 4.000 jagers in de periode 1 - 25 mei 1996 onder meer de volgende aantallen vogelsoorten om:

Middelste Zaagbek	4.433 exemplaren
Kuifeend	6.319 exemplaren
Eidereend	11.711 exemplaren
Ijseend	6.388 exemplaren
Grote Zeeëend	12.939 exemplaren
Brilduiker	3.191 exemplaren
Grote Zaagbek	1.571 exemplaren
Houtsnip	1.046 exemplaren

Deze 'officiële' cijfers, vrijgegeven door de lokale autoriteiten van de Åland Eilanden, verbijsteren. Bij Ijseenden hebben de jagers het op beide seksen gemunt, maar bij de andere soorten zijn vooral mannetjes het slachtoffer. Voor voorjaar 1997 hadden de autoriteiten het aantal te schieten watervogels gemaximeerd tot 57.000 stuks waarvan 7.000 Grote Zeeëenden. Bij de eenden waarop de watervogeljagers uit zijn, behoren diverse soorten, die ingevolge Europese richtlijnen volledige bescherming genieten, maar die kennelijk ingevolge de lokale wetgeving mogen worden geschoten. Vogelbeschermers die willen protesteren tegen de watervogeljacht op de Åland Eilanden, kunnen dit doen bij: Åland Parlement, Ålands Lagting, PO Box 69, FIN-22101 Mariehamn, Åland Islands, Finland. Een afschrift van de brief graag naar: Tapani Veistola, Limingantie 53-55 C 11, 00560, Finland, die een campagne tegen de droevige gang van zaken op de Åland Eilanden organiseert.

Birding World 1997, jaargang 10, nummer 2, bladzijde 80.

GLÖ.

Brochure 'Windenergie en Vogels'

Op 14 januari 1997 heeft het Landelijk Bureau Windenergie de eerste brochure 'Windenergie en Vogels' uitgereikt aan mev. J. Jorritsma (D66), lid van de vaste kamercommissie Economische Zaken.

Voorafgaand aan de uitreiking hielden vijf verschillende partijen die bij windenergie in Nederland zijn betrokken, een inleiding. Hieronder vindt u een samenvatting van de presentaties.

Esther Smit (eindredactie): Windenergie & Vogels. 14 bladzijden, 10 kleurenfoto's, 1 figuur, 1 kaartje (1997). Gerealiseerd door het Landelijk Bureau voor Windenergie (postbus 233, 3700 AE Zeist, (030) 691 77 60), in samenwerking met Vogelbescherming en het IBN-DLO, Arnhem.

N.B. De verrichte onderzoeken zijn op te vragen bij het Landelijk Bureau Windenergie, telefoon (030) 691 30 19.

Windenergie in Nederland

Op dit moment staan er meer dan 1100 windturbines in Nederland, die een gezamenlijk vermogen hebben van ongeveer 300 Megawatt. Bij de realisatie van een windturbine of een park, krijgt men met veel partijen te maken. De exploitant, de vergunningverlener, het energiebedrijf en verschillende belangengroeperingen. Alle belangen moeten worden afgewogen en de redenen van eventuele bezwaren moeten helder zijn. Dat is echter niet altijd het geval.

De aanwezigheid van vogels wordt vaak gebruikt als onoverkomelijk bezwaar om een windturbine te plaatsen. Vaak zijn dat geen steekhoudende argumenten maar een manier om de bezwaren tastbaar te maken.

Het Landelijk Bureau Windenergie heeft geprobeerd in samenwerking met de belangenorganisaties de feiten op een rij te krijgen. Het blijkt namelijk steeds, dat als de diverse partijen met de juiste en gelijke informatie om de tafel zitten, er meestal een goede oplossing voor de problemen komt.

Met behulp van de nieuwe brochure, gerealiseerd in samenwerking met diverse partijen en gefinancierd door NOVEM, kunnen onder andere vergunningverleners de benodigde kennis vergaren, zodat ze op grond van de juiste informatie de belangen kunnen afwegen.

■ Mevr. M.M. van Aggelen, manager Landelijk Bureau Windenergie.

Onderzoek helpt vogels en windenergie!

Vogels vliegen regelmatig over grote afstanden tijdens de trek van broed- naar wintergebied en terug (seizoentrek) en regelmatig over kleinere afstanden tijdens langduriger verblijf in een ge-

bied (locale trek). Beide trekbewegingen vinden ook in het donker plaats, wanneer het risico om met windturbines in aanvaring te komen het grootst is. Momenteel wordt onderzoek verricht aan de interactie tussen windturbines en lokale trek. Meestal gaat het daarbij om vluchten tussen rust- en voedselgebieden. Er wordt thans onderzoek verricht in twee landschapstypen: grote, open zoetwatermeren (IJsselmeergebied) en zoute getijdengebieden (Deltagebied). Daarnaast is seizoentrek langs de Hollandse kust (IJmuiden) bestudeerd. Onderzoek op de Afsluitdijk en in het Waddengebied is in voorbereiding. De belangrijkste conclusies tot nu toe zijn:

- Vliegbewegingen van duikenden en steltlopers vinden in het donker plaats op windturbinehoogte. Met name beneden zestig meter vinden veel vliegbewegingen plaats.
- Er zijn verschillen in tijdstip van vliegen tussen eendensoorten: Kuif- en Tafeleend vliegen voornamelijk in late schemer en donker, terwijl veel vliegbewegingen van Toppereenden al in licht en vroege schemer plaatsvinden. De aanvaringsrisico's zijn voor de eerste twee soorten dan ook groter dan voor de laatste soort.
- Steltlopers lijken in het Deltagebied 's nachts binnendijs vooral in en nabij water de hoogwaterperiode door te brengen. In tegenstelling tot overdag verblijven ze dan nauwelijks op akkers en grasland verder van water af.
- Rond het bestaande Windpark Lely in het IJsselmeer lijken verschillen in vliegroutes tussen donkere en lichte nachten te bestaan. Als deze verschillen reëel zijn, betekenen ze goed nieuws en slecht nieuws tegelijk: de eenden weten de turbines grotendeels te ontwijken, maar in donkere nachten vormt de lijnopstelling een barrière. Lange lijnopstellingen kunnen dan dus als ecologische barrières gaan werken en vliegroutes tussen rust- en voedselgebieden afsluiten.

Windturbines kunnen ook leiden tot verstoring van rustende en foeragerende vogels. Daar waar dit is aangetoond, is de ordegrootte van de verstoringafstand enkele honderden meters. Nader onderzoek naar de verstoring van foeragerende ganzen en zwanen en van broedende weidevogels is nog voorzien.

Het huidige onderzoek door Bureau Waardenburg en het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN-DLO) vindt plaats in het kader van het Landelijk onderzoekprogramma 'Vogelhinder door Windturbines'. Het onderzoek wordt verricht in opdracht van NOVEM die het namens het ministerie van VROM en met medefinanciering van energiebedrijven en provincies begeleidt. Ook is onderzoek uitgevoerd voor Energie Noord West.

■ Drs. S. Dirksen, Bureau Waardenburg & dr. A.L. Spaans, DLO-Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

Standpunt van Vogelbescherming over windturbines en vogels

Vogelbescherming Nederland baseert haar standpunten op een gedegen kennis van vogels. In dit verband is het onderzoek naar de effecten van windturbines op vogels van belang. Door dit

onderzoek is ook duidelijk geworden dat de wijze van de opstelling van een groep van windturbines invloed heeft op vogels. Naast de effecten van windturbines op vogels is het ook nodig te weten waar vogels voorkomen.

Op grond van dit onderzoek komt Vogelbescherming Nederland tot het volgende standpunt. Het gaat hierbij uitdrukkelijk om de beoordeling van het vogelbelang op landelijke schaal. Hiermee wordt geen oordeel gegeven over lokale of regionale effecten. Daarvoor is goede kennis nodig over de lokale situatie zoals die aanwezig is bij vogelwerkgroepen en deskundigen die ter plaatse goed bekend zijn.

1. Vogelbescherming Nederland is voorstander van het benutten van windenergie.

Gebruik van windenergie is voor het milieu beter dan het opstoken van fossiele brandstof en ook beter dan gebruik van kernenergie. Het opstoken van fossiele brandstof leidt vroeg of laat tot nadelen voor vogels en natuur door het optreden van 'broeikas effecten' in de atmosfeer.

2. Vogelbescherming Nederland heeft op zich geen bezwaar tegen het plaatsen van windturbines buiten belangrijke vogelgebieden.

Windturbines zijn geen 'gehaaktmolens' voor grote aantallen vogels, zoals in het verleden wel eens is geopperd. Er vallen wel vogelslachtoffers door aanvaringen tegen molens, maar gemiddeld gaat het om enkele slachtoffers per turbine per jaar. In vogelrijke gebieden ligt het aantal slachtoffers per kilometer windpark (middelgrote molens) in dezelfde orde van grootte als bij verkeerswegen en hoogspanningsleidingen (ook per km).

3. Windturbines horen niet in de Ecologische Hoofdstructuur thuis.

In het door de regering vastgestelde Natuurbeleidsplan is aangegeven dat er een Ecologische Hoofdstructuur zou moeten komen. Deze ruimtelijke structuur (inclusief de grote wateren) wordt opgezet om te zorgen voor duurzaam behoud, herstel en ontwikkeling van in deze structuur gelegen nationaal en internationaal belangrijke ecosystemen. Onzes inziens dienen gebruiks- en productiefuncties, die hiermede op gespannen voet staan, buiten deze structuur plaats te vinden. De aanwezigheid van windturbines voor de opwekking van energie is zo'n vorm van gebruik.

4. Windturbines horen zeker niet in Belangrijke Vogelgebieden en andere vogelrijke gebieden.

Belangrijke Vogelgebieden liggen nagenoeg alle binnen de Ecologische Hoofdstructuur. Alleen daarom moeten er in beginsel geen windturbines in deze gebieden worden gezet. Windturbines kunnen zorgen voor verstoring van pleisterende vogels en langstreckende vogels, dit is echter wel sterk soortafhankelijk gebleken. Daarenboven zijn in veel van deze gebieden concentraties van pleisterende vogels aanwezig hetgeen gaat gepaard met veel vliegbewegingen van, naar en binnen het gebied. Dit levert een groot aanvaringsrisico op. Verstoring en aanvaringen vormen een aan-

tasting van de natuurwaarden van het gebied.

5. Aanvaringsrisico's op vliegroutes van vogels.

Op een aantal plaatsen in ons land lopen trek-routes of banen met hogere vliegintensiteit van vogels. Daar moet bij het plaatsen van windturbines rekening mee worden gehouden. Op zulke locaties treedt verstoring op van langstreckende vogels en de kans op slachtoffers is groter.

Beleidslijnen voor plaatsing van windturbines.

- Op industrie- en haventerreinen en dergelijke, waar door continue verlichting nauwelijks nog sprake is van duisternis, bestaat geen bezwaar tegen het plaatsen van windturbines. In landbouwgebieden ook niet, tenzij er ter plaatse frequent geconcentreerde vliegbewegingen van vogels of frequente verplaatsingen van kwetsbare soorten van de Rode Lijst op rotorhoogte plaatsvinden.
- In en bij Belangrijke Vogelgebieden, zoals wetlands en grote wateren en in goede weidevogelgebieden is plaatsing van windturbines ongewenst, tenzij kan worden aangetoond dat er nauwelijks effecten zijn voor vogels en plaatsing elders in de regio niet mogelijk is. Aantoonbare verstoring kan afhankelijk van de soort, seizoen en plaatselijk omstandigheden optreden tot op maximaal vijfhonderd meter afstand van de buitenste windturbines.

■ Vogelbescherming Nederland, Zeist.

Windturbines, vogels en planologie

Een van de grootste belemmeringen bij de realisatie van windparken is het verkrijgen van de benodigde vergunningen. Gemeentebesturen spelen daarbij een centrale rol. Een windproject moet passen in het gemeentelijke bestemmingsplan. In het kader van het bestemmingsplan wordt bekeken of andere belangen zich tegen de komst van de windmolens verzetten. Andere belangen zijn onder andere landschap en vogels.

De ervaring leert dat veel gemeentebesturen worstelen met deze problematiek. Vaak start de discussie pas op het moment dat er een concreet plan bij het gemeentebestuur wordt ingediend. Gemeentebesturen gaan vervolgens heel divers met de aanvragen om. Sommigen heel enthousiast, anderen buitengewoon terughoudend. Daar is op zich niets mis mee, dat behoort tot de eigen verantwoordelijkheid en beleidsruimte van gemeentebesturen.

Er kan worden geconstateerd dat aan de argumentatie waarmee een besluit over een windproject wordt onderbouwd, nog al eens wat schort. Het ligt voor de hand dat specifieke deskundigheid, zoals over de relatie vogels-windmolens, bij veel gemeentebesturen niet voorhanden is. Een brochure die in deze problematiek inzicht verschaft, is dan ook geen overbodige luxe. Maar er is meer nodig om de planologisch belemmeringen die zich nu voordoen, op te heffen. Een belangrijke taak is daarbij weggevoerd door de provinciebesturen. Uiteindelijk hebben juist

zij het convenant met de rijksoverheid getekend om de inspanningsverplichting aan te gaan om in het jaar 2000 een windvermogen van 1000 MW te hebben gerealiseerd in Nederland. Gemeentebesturen zijn bij dat convenant niet betrokken geweest, maar worden wel met de concrete plannen geconfronteerd.

Gemeentelijke bestemmingsplannen moeten worden getoetst aan het provinciale ruimtelijke beleid neergelegd in het streekplan. Tot nu toe zijn er nog maar drie provincies die streekplannen hebben gemaakt of in ontwikkeling hebben, waarin voldoende ruimte is opgenomen voor de plaatsing van windmolens, om aan de provinciale inspanningsverplichting te voldoen.

Maar met het opstellen van een streekplan is de kous nog niet af. Provinciebesturen behoren dat beleid vervolgens ook actief uit te dragen. Dat kan door er bij de gemeentebesturen op aan te dringen dat windenergie op een goede wijze in de bestemmingsplannen wordt opgenomen. Faciliteiten bieden als het gaat om deskundigheid van bijvoorbeeld vogels en landschap, maar ook op het gebied van de snelle technische vernieuwingen van windmolens in ashoogte en geluid. Het streven moet zijn om bij de realisatie van een windproject de proceduurtijd tot een minimum wordt beperkt en dat er tot een goede belangenafweging wordt gekomen op gemeentelijk niveau.

In ieder geval behoeven ingewikkelde discussies over vogels en windmolens in het vervolg niet meer voor te komen. Dat is de verdienste van de samenstellers van deze brochure.

■ Thijs Kramer, Zeeuwse Milieufederatie.

Wisselwerking tussen energie en milieu

NUON wil als energiebedrijf nadrukkelijk vooroplopen bij het toepassen van duurzame energie: vandaar haar doelstelling van 5% duurzame energie in 2000. De redenen hiervoor zijn verschillend van aard:

- liberalisering energiemarkt;
- behoeften klanten;
- leveringszekerheid;

en niet in de laatste plaats,

- omdat het milieu in het algemeen en de klimaatproblematiek in het bijzonder een andere manier van energie-opwekken nodig maken.

Er zijn allerlei bronnen van duurzame energie: zon, wind, water, biomassa, aardwarmte, etc. Wat veel van deze duurzame energiebronnen gemeen hebben is dat ze veel ruimte kosten. Zeker in Nederland levert dit meteen een probleem. Om het milieu te sparen, moet je soms milieuwaarden aantasten.

De kunst is om dit op een zodanige manier te doen dat je zowel op korte als op langere termijn een positief milieusaldo overhoudt.

In veel situaties is het helaas erg moeilijk om tot een voor alle betrokken belangen goede oplossing te komen. Niet in het minst omdat partijen maar al te vaak zijn geneigd uitsluitend naar het directe eigenbelang te kijken in plaats van gezamenlijk te zoeken naar een compromis met meerwaarde.

Wij zullen met zijn allen, zeker in een klein land als Nederland, waar wij met zijn allen door onze economische ontwikkeling al zoveel natuur hebben verloren doen gaan, hard moeten werken aan kwalitatief goede, duurzame oplossingen. NUON probeert bij het bouwen van windparken directe natuur- en milieuschade zoveel mogelijk te beperken en waar nodig te compenseren. Overigens worden wij daarbij geholpen door steeds betere technologie: bijvoorbeeld geluidsarme windturbines, maar ook door een steeds beter inzicht in de effecten op natuur en milieu. De brochure windenergie en vogels is daar een goed voorbeeld van.

■ Annemarie Goedmakers, NUON.

Zie ook Jong, Irene de & Henk Bouwmeester (1996): Toepassing windenergie in Nederland 2'. TWIN-2. Meerjarenprogramma windenergie 1996-2000. Publicatie van de Nederlandse onderneming voor energie en milieu Novem. 32 bladzijden.

Bijlage: Informatie over het meerjarenprogramma TWIN-2 'Toepassing Windenergie in Nederland - 2' (inclusief Engelstalige samenvatting), 12 bladzijden. Deze brochures zijn verkrijgbaar bij Novem Utrecht, postbus 8242, 3503 RE Utrecht.

Situatie op Malta verslechtert

Malta's nieuwe socialistische regering wil het mogelijk maken op vogels te schieten vanaf de laatste week van maart tot 22 mei. Dit betekent een uitbreiding van het jachtseizoen met één week. Deze extra week zal het aantal slachtoffers drastisch verhogen, want in die periode trekt een groot aantal stootvogels over de eilanden. Bovendien zal men nu op Malta vogels mogen vangen vanaf 1 maart tot 22 mei. Dit is een periode van twaalf weken. Tot nu toe was het vangen van vogels op Malta slechts twee weken toegestaan. Het aantal trekvogels dat door Maltese jagers wordt gedood, wordt nu al geschat op ten minste zes miljoen exemplaren per jaar. Omdat ons de woorden te kort schieten, roepen wij alle bezorgde vogelaars op om brieven te schrijven naar de Maltese regering en naar het Maltese toeristenbureau en zo in de scherpst mogelijke bewoordingen te protesteren tegen de nieuwe maatregelen.

Vogelobservatiestation aan de Straat van Gibraltar gewenst

Er is al veel informele samenwerking tussen plaatselijke en bezoekende ornithologen die zich bezighouden met het observeren van de vogeltrek op Gibraltar. Het werk dat daar al jarenlang wordt verricht is van vitaal belang voor de bescherming van vogels, maar het zou kwalitatief nog sterk kunnen worden uitgebreid en verbeterd door er ter plaatse een vast observatiestation en ornithologisch centrum in te richten. Er wordt verondersteld dat voor een dergelijk project (aan de Spaanse kant van de grens) door de Spaanse regering en door de plaatselijke overheid fondsen beschikbaar gesteld zouden kunnen worden. Een projectgroep in Spanje wil gaan proberen dit project van de grond te tillen en zoekt daarvoor steun van universiteiten en andere organisaties, die kunnen helpen door brieven te schrijven waarin het belang van nader

onderzoek en studie op deze unieke locatie wordt benadrukt. Wie hieraan mee wil werken, wordt verzocht brieven te zenden aan: Proyecto Estacion Ornithologica en el Estrecho de Gibraltar. C/Lope de Vega 6, 11370 Los Barrios, Cádiz, Spanje (tel./fax. +34(56) 68 51 62).

Doodgeschoten kiekendieven?

De bewering 'vogelstudie is een zaak van geduld' zal bij de lezers van dit blad weinig opschudding verwekken. Iedereen kent de situaties waarin je eindeloos moet wachten tot een vogel eindelijk zijn kop toont en je tot een identificatie kunt komen. Maar soms wordt het geduld wel erg lang op de proef gesteld. In oktober 1996 zag ik in Spanje voor het eerst Grote Trappen in de vlucht. En meteen wist ik het: Ongeveer twintig jaar geleden had ik 's winters boven de A4 een vogel oostwaarts zien vliegen, groot, met witte handpennen en een krachtige vleugelslag, met holle vleugels. In de omgeving, boven Zoetermeer, was een Grote Trap waargenomen. Na twintig jaar wist ik eindelijk zeker dat ik toen de bewuste Grote Trap had gezien.

Het uitstekende artikel van Onno de Bruijn in Het Vogeljaar 44 (6) 1996 over de stootvogels in de Flevopolders, riep een soortgelijke oude herinnering op, in de hoop dat de auteur en zijn team een antwoord zouden hebben.

John Gooders schrijft in *Where to watch birds in Britain and Europe* (Pan Books Ltd., 1978 op bladzijde 145: *'Oostelijk Flevoland vertoont in beginsel drie habitats: de gedraineerde laag gelegen velden, de meren die het gebied scheiden van het vasteland en de moerassen. De laatste bestaan in hoofdzaak uit rietbedden met uitzonderlijk aantallen rietvogels. Enkele jaren geleden zijn hier in één seizoen meer dan 500 Bruine Kiekendieven geschoten, omdat hun aantal een plaag begon te vormen, maar zij zijn nog steeds telrijk'* (mijn vertaling, B. de L.).

Helaas is met de aanduiding 'enkele jaren geleden' geen exact jaartal te bepalen, want weliswaar is de paperback in 1978 verschenen, maar eerdere edities zijn in 1970 en in 1974 verschenen en het is niet duidelijk tot wanneer de uitgaven zijn bijgewerkt. Met deze tijdsbepaling kan ik geen verband leggen met de veldmuizenplagen die De Bruijn vermeldt voor de jaren 1975-1985. De vermelding van Gooders is mij bijgebleven als een nogal extreme beheersmaatregel uit die tijden, maar vooral omdat ik in de Nederlandse literatuur nooit een vermelding heb aangetroffen over deze explosie in de populatie van de Bruine Kiekendief en de treurige anticlimax die erop is gevolgd. Ook het *Handbook of the The Birds of the Western Palearctic* (deel 3, bladzijde 108), vermeldt slechts *'een recente toename, als gevolg van de nieuwe polders, van 60-90 paren in 1970 tot 400 paren in 1975 en 650 paren in 1976-1977'*.

Het lijkt me niet zinvol met de kennis en inzichten van nu alsnog een oordeel te vellen over een beheersingreep in de jaren zeventig. Binnen het historisch perspectief dat Onno de Bruijn behandelt, zou echter een verwijzing naar deze ingreep niet mogen ontbreken. Ik neem aan dat de

lezers van Het Vogeljaar nadere gegevens over dit oude bericht op prijs zouden stellen; voor mij zou opnieuw een oude openstaande post in mijn geheugen worden afgesloten.

■ Bob de Lange, Turfberg 28, 2716 LV Zoetermeer, (079) 352 01 14.

Weidevogels in het Fries Natuurmuseum

Van 26 april tot en met 28 september 1997 is in het Fries Natuurmuseum, Schoenmakersperk 2, 8911 EM Leeuwarden, (058) 212 90 85, de tentoonstelling 'Wij, de vogels en het gras' te zien. Deze tentoonstelling over weidevogels gaat in op de natuurlijke en cultuurhistorische aspecten van deze groep vogels. Belangrijke zaken die aan de orde komen zijn het leven en de leefomgeving van weidevogels, het samengaan van landbouw en weidevogels en het grote belang van Nederland voor de weidevogels. Het vijftigjarige bestaan van de Friese Bond van Vogelbeschermingswachten (BFVW) is mede aanleiding voor deze tentoonstelling.

De tentoonstelling bestaat uit twee delen. Het grootste deel is de natuurlijke historie van de weidevogels, een kleiner deel gaat over de cultuurhistorie rondom weidevogels. Dit gedeelte beslaat ook een stukje geschiedenis.

Tot slot worden er kunstwerken getoond van kunstenaars die zich hebben laten inspireren door de weidevogels met name de Kievit. Het betreft zowel tekeningen en schilderijen als allerlei gebruiksvoorwerpen.

Op de tentoonstelling zijn opgezette vogels, foto's, geluidsbanden, maquettes, kaarten en statistieken te zien die het natuurhistorische deel vorm geven. In het deel over de cultuurhistorie zijn historische foto's, oorkonden, boeken, fopeieren, postzegels, tegeltjes, beeldjes, tekeningen en schilderijen te zien.

Bij de expositie behoort een catalogus die bestaat uit een inleiding en een korte beschrijving van de getoonde voorwerpen.

Beheer akkerreservaten

Wim de Veen maakt zich, samen met andere leden van de Plantenstudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, ernstige zorgen over het voortbestaan van typische akkerplantengemeenschappen in Nederland. Hij heeft daarom het initiatief genomen tot een actie om deze zorg nadrukkelijk onder de aandacht te brengen van terreinbeheerders en andere betrokken partijen.

In de onderstaande notitie wordt het belang van goed beheerde akkerreservaten kort toegelicht. Bovendien worden twee concrete voorstellen gedaan. Op de eerste plaats zou het beheer van bestaande akkerreservaten moeten worden geoptimaliseerd, waarbij eventuele opbrengsten ondergeschikt moeten zijn aan het beheersdoel. Verder wordt gepleit voor een meer plantmatige aankoop van verspreid liggende kleine terreinen, speciaal met de bedoeling om die in te richten als akkerreservaat.

Het bestuur van het Natuurhistorisch Genoot-

schap in Limburg deelt deze zienswijze en heeft besloten om het initiatief van Wim de Veen te ondersteunen. Het wil de voorstellen (zie hieronder) schriftelijk onder de aandacht brengen van Staatsbosbeheer, Vereniging Natuurmonumenten, Stichting Limburgs Landschap en andere betrokken partijen.

Organisaties kunnen deze actie ondersteunen door een adhesiebetuiging te zenden naar initiatiefnemer Wim de Veen, Prinses Margrietstraat 65, 6101 HM Echt. Bij hem kunt u zonodig ook terecht voor een nadere toelichting.

Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, T. Lenders (voorzitter) & H. Schmitz (secretaris), Vinkenbergh 6, 6074 DL Melick.

Voorstellen voor het beheer van Nederlandse akkerreservaten

Inleiding

De flora en fauna van onze akkers is de laatste decennia sterk achteruit gegaan. Mede door het feit dat terreinbeherende organisaties in staat zijn gesteld om akkergronden als reservaatgebied te verwerven bestaat thans de mogelijkheid de karakteristieke levensgemeenschappen op wat grotere schaal te herstellen. In het voorliggende beheersvoorstel worden aanbevelingen gedaan die ertoe bij moeten dragen dat de doelstellingen voor de akkerlevensgemeenschappen in de meest optimale vorm worden bereikt.

De akker als biotoop

Akkers herbergen zeer eigen en karakteristieke soorten en levensgemeenschappen. Dit heeft vooral te maken met het feit dat de gronden (vrijwel) jaarlijks worden omgeploegd, zodat over zeer lange perioden een 'permanent' pionierstadium wordt gehandhaafd. In de loop van de tijd heeft zich een levensgemeenschap ontwikkeld waardoor bepaalde planten en dieren in hun voortbestaan min of meer afhankelijk zijn geworden van akkers. Dit, gecombineerd met de aard van het geteelde gewas, leidde tot de aanwezigheid van kenmerkende plantengemeenschappen als de associaties van Ruige Klaproos op lemig zand en de associatie met Spiegelklokje en Leeuwenbek op kalkhoudende gronden. Binnen de dierenwereld gaat het met name om vogels, zoals Kwartel, Grauwe Gors, Kuifleeuwerik, Veldleeuwerik, Gele Kwikstaart, Kneu, Patrijs, Geelgors en Ortolaan. Voor deze soorten zijn akkers van belang als broed- of foerageerbiotoop. Onder de zoogdieren behoort de Hamster wellicht tot een van de meest spectaculaire dieren van de akkers. Daarnaast leven verscheidene muizensoorten, als Woelrat en Veldmuis, en insecteneters zoals spitsmuizen in akkers. Zij vormen op hun beurt een belangrijke voedselbron voor de Kerkuil en de Torenvalk.

Het beheer tot dusver

Het akkerbeheer zoals dat in de regel door de belangrijkste terreinbeherende organisaties (Staatsbosbeheer, de Vereniging Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen) tot op heden is uitgevoerd, richtte zich, voor zover ons bekend is, vooral op de productie van graange-

wassen. Meestal wordt hierbij het uitgangspunt gehanteerd dat het bewerken, zaaien en oogsten van het gewas kostendekkend dienen te zijn. Juist dit uitgangspunt leidt vanuit natuurbeschermingsoogpunt tot ongewenste situaties. Het is herhaaldelijk voorgekomen dat een organisatie de natuurdoelstellingen ondergeschikt heeft gemaakt aan de (financiële) beheersdoelstelling. Als voorbeeld wijzen wij op het twee maal per jaar toepassen van mechanische onkruidbestrijding. Dit geschiedde als volgt: in het najaar wordt de akker opgetrokken en geploegd. Hierdoor worden zeer veel ontkiemde akkerplanten (Winterannuëllen) ondergeploegd en vernietigd. In het daarop volgende voorjaar wordt wederom geploegd, zodat voor de tweede maal alle ontkiemde akkerplanten (Zomerannuëllen) worden vernietigd. Als ook nog de akker te dicht wordt ingezaaid met bijvoorbeeld Maïs of Haver krijgen de akkerplanten geen enkele kans om tot ontwikkeling te komen. Het gevolg kan zijn dat zeer zeldzame of zeldzame plantensoorten verdwijnen. Ook komt de belangrijke voedselbron voor vogels en zoogdieren niet tot ontwikkeling en deze staat gelijk aan die van de echte 'productie-akkers' die in normaal agrarisch gebruik zijn.

Gewenste doelstelling

De belangrijkste doelstelling van het beheer moet zijn het optimaal ontwikkelen van de akkerbiotoop ten behoeve van de specifieke flora en fauna. Eventuele financiële consequenties dienen ondergeschikt te zijn aan dit doel.

Voorstellen voor optimaal beheer

Om de karakteristieke flora (Winterannuëllen) en fauna van wintergraanakkers tot ontwikkeling te laten komen, dient de volgende beheerscyclus te worden toegepast.

1. begin oktober ploegen en met cultivator verkleinen
2. niet inzaaien
3. geen mechanische en chemische onkruidbestrijding
4. begin oktober ploegen en met cultivator verkleinen

Om de karakteristieke flora (Zomerannuëllen) en fauna van zomergraanakkers tot ontwikkeling te laten komen, dient het volgende beheer te worden toegepast.

1. begin maart/april ploegen en met cultivator verkleinen
2. niet inzaaien
3. geen mechanische en chemische onkruidbestrijding
4. begin maart/april ploegen en met cultivator verkleinen

Indien bijvoorbeeld Kweek de overhand krijgt, dient dit in beide gevallen mechanisch te worden bestreden door middel van optrekken.

Financiële consequenties

Zoals reeds uit bovenstaande blijkt is er voor gekozen om een niet-kostendekkend akkerbeheer voor te stellen. Naar onze mening is het heden ten dage zeer wel mogelijk om als natuurbeschermingsorganisatie een dergelijk uitgangspunt te handhaven, te midden van een agrari-

sche wereld die met toepassing van chemische middelen, berekening en maximale bemesting winstgevend tracht te blijven. Het is een zaak voor de Rijksoverheid (Staatsbosbeheer) en particuliere organisaties (de Vereniging Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen) om voldoende financiën te genereren om de - in verhouding tot de rest van de te beheren natuureren - luttel aantal hectaren akkerreservaten optimaal te ontwikkelen en beheren. Mogelijk moet worden gekeken naar aanvullende subsidiemogelijkheden. Indien deze subsidie niet mogelijk blijkt te zijn, dient naar onze mening een hogere prioriteit te gelden voor akkerreservaten dan tot heden het geval is geweest. Het moge duidelijk zijn dat wij pleiten voor voldoende oppervlakte akkerreservaten in ons land, verdeeld over de verschillende bodemtypen, teneinde de biodiversiteit ook op dit vlak duurzaam te kunnen garanderen.

Aankoop van verspreid liggende akkerreservaten

Naast het optimaliseren van het beheer van de reeds bestaande akkerreservaten, is het naar onze mening wenselijk om een duidelijk eindbeeld te scheppen van de nagestreefde akkerreservaten in de provinciale ecologische structuren, rekening houdend met de regionale en bodemkundige eigenschappen. Dit betekent dat de aankoop van terreinen zeer gericht kan geschieden. Het is naar onze mening beter om vele kleinere akkerreservaten te hebben (van een à twee hectare) dan enkele grote akkers. Ook in het resterende agrarische gebied dienen de mogelijkheden voor het afsluiten van overeenkomsten voor randenbeheer of ontwikkeling van ruiggestrooken voldoende in beeld te blijven.

Tot slot

Wij hopen dat door de voorgestelde maatregelen Handjesereprijs, Vroegeling, Spiegelklokje, Korenbloem, Klapproos en de vele andere bonte kruiden met de daaraan verbonden fauna van onze akkers nog vele generaties lang aanwezig kunnen zijn.

■ Wim de Veen, Prinses Margrietstraat 65, 6101 HM Echt, (0475) 48 14 75.

Oprichting Steenuil Overleg Nederland

Op 8 maart 1997 is in Arnhem het Steenuil Overleg Nederland in leven geroepen.

De reden voor oprichting van het overleg is onder meer het ontbreken van een goed landelijk beeld van de verandering c.q. achteruitgang van de populatie van deze Rode-Lijstsoort. Bij Vogelbescherming Nederland bestaan voorts plannen om voor de Steenuil een soortbeschermingsplan op te stellen. Hierbij speelt het probleem dat er nog te weinig praktische kennis over de Nederlandse situatie voorhanden is. Naast monitoringsgegevens met betrekking tot aantallen en verspreiding is er behoefte aan onderzoeksgegevens ten aanzien van broedbiologie, populatie-onderzoek, nestplaatskeuze en het succes van nestkasten. Gelet hierop en met de wetenschap dat op verschillende plaatsen in Nederland Steenuilonderzoek wordt verricht, is het idee ontstaan om te komen tot het overleg.

De doelstellingen van het Steenuil Overleg zijn onder meer het vaststellen en monitoren van de veranderingen in de Nederlandse populatie (aantalontwikkeling, verspreiding), afstemming van het onderzoek dat in Nederland plaatsvindt en het samenbrengen van kennis en onderzoeksresultaten ten behoeve van de bescherming van de Steenuil. Daartoe zal worden samengewerkt met de Samenwerkende Organisaties Vogelonderzoek Nederland (Sovon) en Vogelbescherming Nederland.

Voor de bijeenkomst van 8 maart 1997 waren amateuronderzoekers uitgenodigd die op de één of andere manier door de initiatiefnemers konden worden getraceerd. Omdat naar alle waarschijnlijkheid niet iedereen is benaderd die in Nederland onderzoek naar de Steenuil verricht, wordt hierbij een oproep gedaan aan een ieder die aan het overleg wil deelnemen, contact op te nemen met het Steenuil Overleg Nederland (zie adres hieronder). Momenteel zijn 25 onderzoeksgroepen bij het overleg aangesloten.

De motor van het overleg wordt gevormd door een drie personen tellende kerngroep. De deelnemers worden van de activiteiten, voortgang in het onderzoek en dergelijke op de hoogte gehouden door onder meer een halfjaarlijks te verschijnen nieuwsbrief en een jaarlijks te organiseren landelijke contactdag. De kerngroep onderhoudt voorts de contacten met Sovon en Vogelbescherming en heeft reeds contacten gelegd met onderzoekers in het buitenland.

■ Voor informatie over het Steenuil Overleg Nederland en aanmelding als deelnemer kan men zich wenden tot: Hein Bloem, Rusthoven 7, 9301 TD Roden, (050) 501 60 44.

Duinbehoud ook voor recreanten

De Stichting Duinbehoud heeft haar doelstellingen geactualiseerd. Haar bestaande doelstelling richt zich op het behoud en herstel van het natuurlijk milieu van het Nederlandse duingebied. Duinbehoud heeft hier nu belangenbehartiging voor de natuurvriendelijke recreant aan toegevoegd. Een groep recreanten die in toenemende mate in de verdrinking dreigt te komen.

Misschien in tegenstelling tot wat haar naam doet vermoeden, is de Stichting Duinbehoud een vernieuwende, dynamische organisatie. Herstel en ontwikkeling van de duinen door ruimte te geven aan karakteristieke processen, zoals verstuiving en sluftvorming, zijn daarbij het uitgangspunt. Daarnaast blijft Duinbehoud zich natuurlijk inzetten voor het veiligstellen van bestaande natuurwaarden.

Nieuwe recreatieve ontwikkelingen in natuurgebieden worden door de stichting kritisch gevolgd. Terreinfietsen, zeilvliegen, golfen, trimmen: het zijn activiteiten die niet altijd zonder gevolgen zijn voor de kwetsbare natuur. Toegenomen vrije tijd en de wijze waarop die tijd wordt besteed dragen bij aan de toegenomen druk op de duinen. Veel van die, vooral sportieve, activiteiten zijn ook buiten de duinen mogelijk. Wandelaars en fietsers die speciaal voor de natuur komen, worden in toenemende mate geconfronteerd met mensen die de duinen gebruiken als

sportzaal of stadspark. Zij raken zo nu en dan zelfs in conflict met ATB-berijders en trimmers. Voor deze, op de natuur gerichte, recreanten zijn de Nederlandse duinen een belangrijke bestemming.

Duinbehoud zal opkomen voor de belangen van de natuurgerichte duinbezoeker. 'Behoud en versterking van natuurvriendelijke recreatie' is daartoe aan haar doelstelling toegevoegd. Het gegeven dat een ieder zijn eigen vorm van vrijetijdsbesteding mag kiezen en 'alles moet kunnen', heeft een grens bereikt. Die grens bestaat niet alleen uit een dreigende achteruitgang van de huidige natuurwaarden. Die vrije keuze mag niet ten koste gaan van een grote groep bezoekers die, in tegenstelling tot trimmers, geen alternatieven hebben: de natuurvriendelijke recreant.

20 OKTOBER 1914 - 16 DECEMBER 1996

Gijs van Waversveld overleden

Geheel onverwacht stierf op 16 december 1996 Gijsbertus van Waversveld in zijn woonplaats Driebergen op 82-jarige leeftijd.

Gijs hield zich sinds jaar en dag bezig met nestkasten die hij ook onder de handelsnaam WAVEKA verkocht. Wie in Nederland met nestkasten bezig is geweest, heeft haast zeker ook contact gehad met Gijs van Waversveld.

Gijs werd op 20 oktober 1914 te Rhenen geboren. In 1944 trad hij te Amsterdam in het huwelijk met Greet van Ee. Daar werd in 1945 ook hun eerste zoon geboren.

In 1947 verhuisden ze naar Driebergen en werkte Gijs als carrosseriebouwer in Zeist. Vanuit zijn oorspronkelijke vakrichting was hij zeer geïnteresseerd in hout en houtbewerking. Hij was een vakman die zich vooral met houten carrosserieën bezighield. Vroeger maakte hij onder andere de 'malle jannen'. Dat zijn wagens getrokken door paarden met houten wielen. Hij was een virtuoos met het zogenaamde trekmes. Hiermee werd veelal het essenhout in figuren en bochten

gesneden. Ook had hij oog voor de natuurlijke vormen van hout. Hij wist precies waar je op moest letten als men hout zocht voor een bepaalde bestemming.

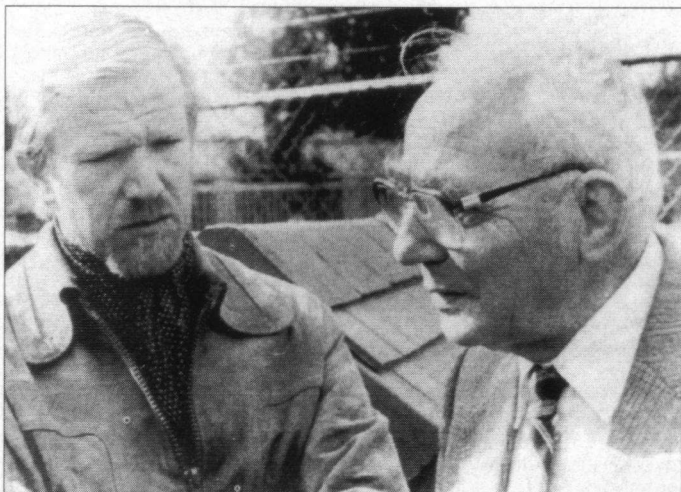
Het was dan ook niet opmerkelijk dat hij in 1955 het Driebergse Hobbyhuis kocht dat hij tot 1969 beheerde. Hij kreeg toen een volledige functie bij het onderwijs. In de voorafgaande jaren had hij tijdens de avonduren zijn onderwijsakte 'R' gehaald. Dit gaf hem bevoegdheid tot en met middelbaar onderwijs les te geven in de handenarbeid. Hij was op diverse scholen werkzaam, zoals MAVO, Internationale school op kasteel 'Beverwijk' te Odijk, Zinzendorf te Zeist en dergelijke. Dit werk deed hij tot zijn pensionering in oktober 1979.

Het wekt dan ook geen verwondering dat hij in Driebergen zich bezig ging houden met het kerkelijk jeugdwerk en timmerclubs voor de jeugd. Hij was onder meer zeer actief lid van het Nederlandse Rode Kruis. Als colonne-lid maar later ook bij het Jeugd-Rode Kruis dat hij leven heeft ingeblazen. Hij zette cursussen op voor de jeugd en voor het jeugd-EHBO-diploma. Zijn team wist in 1961 de eerste prijs te behalen in het Jeugd-Rode Kruis-toernooi.

Op de jeugdclubs maakte hij met de kinderen houten nestkasten die in verscheidene bosterreinen werden opgehangen. Ze werden daarna regelmatig gecontroleerd of ze werden bewoond. Zo ja, dan werden de jongen van een aluminium ring voorzien. Als lid van de Vogelwerkgroep De Hoge Veluwe ontdekte hij de houtbetonnen nestkast die hij in ons land importeerde. Zo begon zijn hobbyhandel.

Ook had hij veel contacten met wetenschappelijke instellingen en ministeries. Jarenlang was hij betrokken bij een wetenschappelijk onderzoek in de proefboomgaard 'Schuilenburg' te Lienden. Het betrof een onderzoek naar de mogelijkheden van natuurlijke insectenbestrijding in boomgaarden.

Jarenlang was hij zeer actief lid van de vogel-

Gijs van Waversveld (rechts) in gesprek met Hans Hartemink tijdens de presentatie van de eerste cementen glierzwaluwdakpan op het dak van de dakpannenfabriek te Montfoort, 6 oktober 1983. Foto: Jaap Taapken.

werkgroep die in het Nationaal Park 'De Hoge Veluwe' het werkterrein had. Hij hield zich natuurlijk hoofdzakelijk bezig met onderzoek en controle van nestgelegenheden. Alle modellen nestkasten speelden daarin een grote rol. Er werd veel geëxperimenteerd met selectieve en superselectieve kasten van hout en houtbeton. Gijs wilde een goede en duurzame nestkast voor de vogels. Deze vond hij ongeveer dertig jaar geleden bij de firma Schwegler in Duitsland. Tot aan zijn overlijden importeerde hij deze houtbetonnen nestkasten en vele aanverwante artikelen, zoals kunstnesten voor Boeren- en Huiszwaluwen, egelkoepels, nestkasten voor hommels, gaasvliegennestkasten, slaapkastjes voor oorwormen, insectennestruimten, horzelkasten, vleermuiskasten en vele andere zaken.

Later raakte hij erg geïnteresseerd in Gierzwaluwen en ontwierp in samenwerking met J.B. (Hans) Hartemink van de Vogelwerkgroep Zoetermeer, Paul Voorhaar en Jaap Taapken de gierzwaluw dakpan (zie ook 'Het Vogeljaar' 34 (2): 92-93, 1986). Thans zijn daarvan tien soorten betonnen dakpannen en zeven soorten keramische dakpannen verkrijgbaar. Nu fabriceren niet alleen verscheidene Nederlandse dakpanfabrieken deze voor de Gierzwaluw bestemde dakpan, maar ook in België en Noorwegen worden ze gefabriceerd.

Later volgden ook neststenen om in te metselen, houten en eternieten kasten voor Gierzwaluwen. Niet alleen zijn familie, maar ook al zijn vogelvrienden zullen Gijs node moeten missen.

J.T.

Lopende zaken bij WAVEKA worden door de kleinzoon van Gijs van Waversveld afgehandeld en de zaak zal door hem worden voortgezet. Zijn adres is A.L. (Alex) van Waversveld, Cort van der Lindenstraat 95, 3332 CG Zwijndrecht, (078) 619 89 65.

Spannende kennismaking met de natuur in de nacht in 'Het Donkergroene Huis'

Op 19 april 1997 opende Gedeputeerde Frieda Brepoels officieel de installatie 'Het Donkergroene Huis', een onderdeel van 'Het Groene Huis' in het Belgische Genk, een volgende stap in de vernieuwing van dit centrum als open huis voor natuureducatie.

De installatie 'Het Donkergroene Huis' is van de hand van kunstenaar Pat van Hemelrijck en zijn Alibi Collectief, en voert de bezoeker binnen in de natuur zoals die zich 's nachts aan ons voor doet.

In haar toespraak benadrukte Gedeputeerde Frieda Brepoels dat het de bedoeling is van het Provinciebestuur om Het Groene Huis uit te bouwen tot een volwaardig Natuurcentrum, om haar opdracht inzake natuur- en milieu-educatie voluit te kunnen vervullen, door het platform te zijn voor natuurstudie en milieu-educatie in Belgisch Limburg. Het bestaande gebouw wordt hiervoor gerenoveerd en er wordt een nieuwe vleugel voorzien voor het documentatiecentrum, vergaderaccommodatie en onderdak voor enkele provinciale natuurverenigingen.

Het Groene Huis is, naast de thuisbasis van het Provinciaal Natuurcentrum, ook het Belgische bezoekerscentrum voor natuur in Bokrijk en Midden-Limburg. Scholen kunnen er terecht voor educatieve projecten die in een ruim aanbod door het Natuurcentrum werden ontwikkeld. De inrichting van een speciale educatieve vijver voor de studie van de vijverbietoop is heel nieuw en zeker het vermelden waard. Kortom, Het Groene Huis is een informatiecentrum met tentoonstellingen, publicaties en documentatie.

Met de realisatie van Het Donkergroene Huis werd er een extra luik toegevoegd, namelijk beleving en fantasie, met als invalshoek de nacht. De nacht wordt anders beleefd dan de dag, onze fantasie gaat ons parten spelen. Het Provinciebestuur gaf Pat van Hemelrijck en het Alibi Collectief de opdracht rond dit gegeven een installatie uit te werken. De bezoekers wordt door vader 'walkman' binnengeleid in de wereld van de nacht zoals deze beleefd wordt door een kind. Men kan er kennismaken met Walkman, 'Vorsman', 'Fledder' en 'Muins' (met de stemmen van de leden van De Nieuwe Snaar) die op een ludieke manier vertellen hoe het er 's nachts aan toe gaat in de natuur. Een zeer origineel decor, verrassende videobeelden en een heuse muzikale compositie zullen jong en oud ongetwijfeld boeien. Men zou het 'infotainment' kunnen noemen, een prettige en amusante aanpak waarbij toch informatie wordt gegeven. De installatie speelt ook in op de beeldcultuur waarin velen, voor jongeren, zich thuisvoelen. Ook wie méér wil weten, zal niet op zijn honger blijven zitten.

Het Donkergroene Huis is voor het publiek toegankelijk vanaf 20 april. De installatie is vooral gericht tot kinderen van tien tot veertien jaar, maar ook andere leeftijdsgroepen zullen er veel plezier aan beleven. Individuele bezoekers kunnen terecht in Het Groene Huis zelf, groepen dienen eerst te reserveren via het infocentrum van het Domein Bokrijk (tel. (011) 22 45 74). Het toegangsgeld voor Het Donkergroene Huis bedraagt Bfr. 100 (Bfr. 90 bij vermindering), tot veertien jaar betaalt men slechts Bfr. 60.

■ Wie meer informatie wenst, kan altijd terecht bij het Provinciaal Natuurcentrum, Het Groene Huis, Domein Bokrijk, B-3600 Genk, telefoon (011) 23 27 66, fax (011) 23 52 85.

Club voor Natuurgeluiden Registratie (CNR) bestaat tien jaar (1987-1997)

De CNR is een kleine vereniging van amateurs en professionals die geïnteresseerd zijn in het opnemen van geluiden uit de natuur, en haar doel is om belangstellenden in clubverband verder te helpen en daardoor de belangstelling voor de natuur te vergroten.

- De enige Nederlandstalige club in de Benelux voor deze hobby.
- Vier keer per jaar een prachtig en dik clubblad vol met belangrijke informatie over alles wat met deze hobby heeft te maken.
- Twee keer per jaar een min of meer officiële bijeenkomst op een bijzonder geschikte locatie midden in de Veluwe bossen.

- Het doorgeven van kennis en ervaringen en het oplossen van technische of praktische problemen.

- Het onderhouden van contacten met andere gelijkgerichte organisaties.

- Op bestelling eigen parabolen van glasvezel in de twee meest gevraagde formaten.

Actieve leden leggen in ons land maar ook ver daarbuiten geluiden vast van zoogdieren, vogels, amfibieën, insecten en vleermuizen. De geluiden worden gebruikt voor lezingen, radio en tv.

Enkele leden namen reeds geluiden op in 1953. Zij zagen van de door hen opgenomen geluiden dieren verdwijnen uit ons land door het veranderende landschap. Veel vogels verdwenen zoals de Korhoen, Steltkluif of verhuisden zoals de Wulp, Stormmeeuw en Grote Karekiet.

Mede hierom is het werk van de CNR van groot belang, omdat van een steeds groter wordend aantal dieren de geluiden niet meer te horen zijn vanwege hun uitsterven. Bij het beluisteren van hun nieuwe cassettes van diverse landschappen voelt men zich ter plekke. Het is achtergrondmuziek om ermee tot rust te komen.

Zeker een felicitatie waard voor dit initiatief van 10 jaar geleden.

Sinds 1996 is de club ook op Internet bereikbaar. Allereerst via elektronische post (birdy@hacom.nl). Maar vooral onze website met nadere informatie over de club, een Engelse (internationale) samenvatting en verwijzingen naar andere interessante locaties over (natuur-)geluid mag zich verheugen op een stijgende belangstelling. Er zijn nu ook diverse Nederlandse opnamen direct te beluisteren op het net.

De Internet-aansluiting is ook bijzonder belangrijk voor onze internationale contacten en de wereldwijde informatie-uitwisseling.

Onze weblocatie is: <http://www.com.nl/~birdy>.

Vanuit deze openingspagina kunnen eventueel direct de andere bladzijden worden geraadpleegd. En wat voor (bijna) alle Internet-sites en elektronische media in het algemeen geldt, gaat ook op voor onze pagina's: voortdurend in ontwikkeling, verbetering en wijziging.

■ Contactadres CNR, Wim Rougoor, Hofdijkstraat 62, 3842 ZM Harderwijk.

Tel. spraak: (0341) 43 17 32, E-mail: birdy@hacom.nl, Weblocatie CNR: <http://www.hacom.nl/~birdy>.

Waarvoor zijn al onze opnamen?

Nu wij met de Club voor Natuurgeluiden Registratie (CNR) tien jaar bezig zijn vragen wij onszelf af wat wij met de mooie opnamen zullen kunnen doen als club. Als er een grote financiële reserve zou zijn dan waren één of meer CD's met unieke klankbeelden zeker één van de mogelijkheden. Plannen daartoe zijn er heus wel... maar onze club is geen Vogelbescherming met veel leden die daartoe wel in staat is.

Onze aantekeningen tijdens opnamen hebben daarentegen wetenschappelijke waarde, omdat wij dingen constateren waar een ander aan voorbijgaat. Onderdelen en wijzigingen worden op veel punten al bestudeerd en vastgelegd in wetenschappelijke tijdschriften waaruit wij ook weer putten. In de loop van de laatste tien jaren zijn er al opnamen gemaakt die een verarming in de natuur aangeven na een reeks opnamen in het-

zelfde kleinschalige landschap vlak bij huis.

Soms word je wel eens bang dat er nog alleen maar meeuwen, kraaien en Wilde Eenden zullen overblijven, ware het niet dat ons land nog steeds wordt bezocht door een hele reeks trekvogels. Ook die worden door ons in geluid vastgelegd evenals de steeds terugkerende broedvogels van ons land. Vandaar dat wij met de geluiden in onze club een reëel beeld vormen van de veranderingen in de terreinen die wij regelmatig bezoeken.

Veel van wat ik opnam, toen ik in 1954 begon, bestaat in dat landschap niet meer. Het landschap veranderde en de Griel stierf uit in de duinen, het Korhoen verdween van het Fochteloërveen en ik nam er de laatste opname van. Kleine, toen nog geëigende, plekken voor de Kleine Plevier bij verlaten grintgaten in Limburg of in de Flevopolders zijn weg door begroeiing. De Stormmeeuw verhuisde van de duinen naar het noorden en naar platte daken van fabrieken hetgeen ook de Scholekster deed op veel plaatsen. De Grote Karekiet verdween bij de Knardijk door verandering van het rietlandschap en een speciale studie is al gemaakt over het waarom (zoals dit ook een onderdeel van de lezingen was op de themadag van de NOU over de randmeren).

Daarom bezit de CNR al waardevolle opnamen en zelfs al historisch belangrijke. Die moeten wij, hoe dan ook ziet vast te leggen voor de toekomst. Soms denkt men dat wij onze (goede) opnamen gratis weggeven zoals ook kortgeleden een vereniging veronderstelde. Men heeft geen idee hoe veel tijd en geld er in het maken van een geslaagde opname kan gaan zitten!

Onze opnamen worden ook steeds beter. De bijeenkomsten in de bossen van Putten zijn van grote waarde, zeker voor het uitwisselen van gegevens omtrent ervaringen en technieken.

■ Jan Ivagh / CNR, Speenkruidstraat 43, 9404 HA Assen, (0592) 31 56 10.

VBIJ 25 jaar actief voor IJsselmeer

Dit jaar zet de Vereniging tot Behoud van het IJsselmeer (VBIJ) zich al een kwart eeuw(!) actief in voor behoud en beheer van het IJsselmeergebied. In deze 25 jaar heeft de VBIJ de vaak tegenstrijdige belangen van alle IJsselmeergebruikers behartigd en is daar behoorlijk in geslaagd. Hoogtepunt was uiteraard dat begin jaren negentig de plannen voor een Markerwaard in de ijskast verdwenen. Om dit jubileum te vieren is de VBIJ op 22 maart 1997 gestart met een serie bijzondere jubileumprojecten.

Op 22 maart 1972 werd door bezorgde 'IJsselmeertiefhebbers', in hun strijd tegen de aanleg van de Markerwaard, de VBIJ opgericht. Van een eigentijdse actieclub groeide de vereniging snel uit tot een serieuze gesprekspartner voor gemeenten en overheden. Toch is de doelstelling van de VBIJ de afgelopen 25 jaar nauwelijks veranderd. Nog altijd vormen evenwichtige verdeling van de recreatie, openheid, verbetering van de waterkwaliteit en behoud van cultuurhistorische waarden sleutelbegrippen. Plannen die hier tegen in gaan, zoals woningbouwplannen of

de aanleg van een vliegveld, worden door de VBIJ voortdurend aan de kaak gesteld.

Op zaterdag 22 maart 1997, exact 25 jaar na de oprichting, ging het jubileum van start. In Hotel Spaander te Edam was er een bijeenkomst met burgemeesters van de 25 IJsselmeergemeenten. In de loop van het jaar vinden verder de volgende jubileumactiviteiten plaats: in de zomermaanden met een tentoonstellingschip langs 25 IJsselmeerhavens en in het Edams Museum een unieke tentoonstelling van de originele Zuiderzee-aquarellen van Verkade. Het jubileumjaar wordt in november afgesloten met een groot symposium over de toekomst van het IJsselmeer.

De VBIJ wil zich dit jaar presenteren als een actieve vereniging die nu en in de toekomst opkomt voor het 'Natte hart van Nederland'.

De Vereniging tot Behoud van het IJsselmeer (V.B.I.J.) wil bevorderen dat het IJsselmeer en naaste omgeving verantwoord worden beheerd in landschappelijk, natuurlijk, waterhuishoudkundig, cultuur-historisch, recreatief en milieuhygiënisch opzicht. Nadere informatie bij het secretariaat van de vereniging, (0299) 37 13 51 (kantooruren, behalve woensdags).

Amsterdam raakt zijn rijkste vogelgebied kwijt

Arja Hagendoorn en Martin Melchers menen dat het onderzoek van het RIZA (Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling) nergens op slaat. *'Natuurlijk komen er meer Futen in IJburg, net zoals katten en honden. Maar schaarse broedvogels zoals de IJsvogel verdwijnen.'*

Wij lazen een uiterst merkwaardige kop in het Amsterdams Stadsblad van 30 december 'Aanleg IJburg heeft weinig gevolgen voor vogelstand'. Een dergelijke onzinnige bewering draagt niet bij tot een zuiver besluitvorming over IJburg. Met de aanleg van IJburg gaat natuur verloren, daar zijn alle partijen het over eens. Sommige soorten vogels zouden er na de aanleg van IJburg zelfs op vooruit kunnen gaan, beweert het Rijksinstituut RIZA volgens het artikel. Als voorbeeld wordt de Fuut genoemd.

Dat haal je de koekoek. De Fuut voelt zich prima thuis in de stad, die zwemt tenslotte ook rond in de Amsterdamse grachten. Als IJburg is aangelegd zullen er in het gebied ongetwijfeld ook meer duiven, mussen en Spreeuwen rondvliegen dan nu het geval is. Om van andere dieren als katten, honden en ratten nog maar te zwijgen. Allemaal dieren die zich aan een stedelijke omgeving hebben aangepast en die met de mens meekomen. En allemaal soorten waarvan er al meer dan genoeg zijn in het volgebouwde Nederland.

Door de aanleg van IJburg verdwijnen de vele bijzondere vogels die het IJmeer en zijn oevers herbergen. Amsterdam raakt zijn rijkste vogelgebied kwijt.

Met broedvogels als IJsvogel, Havik, Bruine Kieken, Wateral, Buidelmees, Baardmannetje, Buizerd, Blauwborst, Nachtegaal, Rietzanger, Krakeend, Snor, Sprinkhaanrietzanger en Spotvogel.

De vogels van open water als Tafelend, Kuifend en Brilduiker verliezen een rustgebied van op z'n minst 750 hectare, een oppervlakte zo groot als 1500 voetbalvelden. Het is schandelijk te zeggen dat voor die vogels *'nieuwe leefgebieden zijn gepland'*. Die gebieden waren al lang gepland, los van de aanleg van IJburg, en dienden juist om de natuur nog verder te ontwikkelen. Nu worden ze ineens opgevoerd als compensatiemaatregel voor IJburg, om de aantasting van de natuur te beperken.

Op IJburg komen zo'n veertigduizend mensen wonen. Je kunt op je vingers natellen dat dat een enorme verstoring teweegbrengt. Die mensen blijven daar echt niet binnen zitten. Ze rijden rond in hun auto's. Gaan IJburg in en uit over autowegen die dwars door de beste broedvogelgebieden gaan. Een armada van bootjes en surfers trekt het water op. Op de Diemerzeedijk wordt de gehele begroeiing verwijderd om plaats te maken voor sportvelden en een traditioneel parkje. Weg zeldzame broedvogels, weg rustgebied voor watervogels.

Het PEN-eiland, aan de oever van het IJmeer, geldt nu nog als een van de beste binnenlandse vogelobservatiepunten. Ook dat gaat met de aanleg van IJburg verloren. Het Vogeloverleg Diemen heeft er de afgelopen twaalf jaar meer dan tweehonderd soorten vogels langs zien trekken. Veel vogels rusten in het gebied om er krachten op te doen voor hun verdere tocht. Van diverse soorten telden ze duizenden tot tienduizenden exemplaren. Bij voorbeeld van Smienten, Krakeenden, Wintertalingen, Pijlstaarten, Slobeenden en... Brilduikers. Vreemd dus, dat het RIZA in 1995 geen Brilduikers heeft gesignaleerd.

Volgens het artikel zou het IJmeer nauwelijks aantrekkelijk zijn voor vogels die waterplanten eten, omdat er weinig waterplanten voorkomen. Alweer niet goed gekeken: er groeien velden Fonteinkruid langs de strekdam en langs de oevers van de Diemerzeedijk en het PEN-eiland. Kortom: alle reden om aan de noodrem te trekken, wat betreft de aanleg van IJburg. De gemeente kan genoeg woningen bouwen zonder een van haar meest waardevolle natuurgebieden aan te tasten. Dat er een referendum nodig is om het stadsbestuur op zijn verantwoordelijkheid te wijzen, is eigenlijk 'bij de beesten af'.

■ Arja Hagendoorn, Natuurmonumenten, district Amsterdam & Martin Melchers, mederedacteur van 'Sijsjes en Drijsijsjes. De vogels van Amsterdam'.

Aanvulling:

Onderstaande tekst is weggevallen op bladzijde 38 van het vorige nummer onder de bespreking van 'Schatting van responsen van planten op milieufactoren'.

P.M.

G.W.W. Wamelink & H.F. Dobben: Schatting van responsen van soorten op de milieufactoren vocht, pH en macronutriënten: een aanzet tot calibratie van Ellenberg's indicatiegetallen. 109 bladzijden, tabellen, figuren, 6 bijlagen (1996). Te bestellen bij Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN-DLO), Wageningen door overschrijving van f 50,- op girorekening 948 540 onder vermelding van de titel en het rapportnummer IBN-rapport 233.

Oostvaardersplassen en Lepelaarplassen weer met elkaar verbonden

Er wordt op dit moment hard gewerkt aan de uitvoering van de ecologische verbingszone tussen de Oostvaardersplassen en de Lepelaarplassen. Dat is nog een 'nasleep' van het werk van de hoofdafdeling Landinrichting. In onderstaand artikel wordt uitgelegd wat die verbingszone inhoudt.

Begin jaren zeventig stonden de huidige Oostvaardersplassen en de Lepelaarplassen/Wilgenbos nog in onderlinge verbinding. Langs de Oostvaardersdijk lag een uitgestrekt moeras van Pampushaven tot aan Lelystad. Het moeraslint werd echter in 1978 doorbroken door de voortschrijdende ontginning. Kijken wij anno 1997 naar de Flevopolder dan valt op dat de Oostvaardersplassen en de Lepelaarplassen/Wilgenbos - beide wetlands van internationale betekenis - sterk geïsoleerd zijn komen te liggen. Dit voorbeeld van versnippering is helaas kenmerkend voor de Nederlandse natuur.

Rijkswaterstaat heeft in 1996 een begin gemaakt met het opheffen van de isolatie van Oostvaarders- en Lepelaarplassen. Naar verwachting zal de uitvoering van het werk tot in de zomer van 1997 duren.

Ecologische hoofdstructuur

De genoemde isolatie is voldoende aanleiding geweest om in het nationaal natuurbeleidsplan een verbingszone tussen beide kerngebieden in de Ecologische Hoofdstructuur op te nemen. De gemeente Almere stelde zich aanvankelijk terughoudend op, omdat de aanleg van de verbingszone ten koste zou gaan van grond voor bedrijven en glastuinbouw. Vestiging van zware industrie gekoppeld aan het buitendijkse water zou op deze plek dan zeker niet meer mogelijk zijn. Gelukkig voor plant en dier werd in januari 1995 overeenstemming bereikt over de realisatie van een 250 meter brede verbingszone langs de Oostvaardersdijk.

Verscheidene functies

Behalve voor de verbinding van natuurgebieden zal de strook ook een rol vervullen voor de waterafvoer van de Oostvaardersplassen. Tevens ontstaan er door de ligging langs de dijk en de aanleg van fietspaden uitstekende mogelijkheden voor natuurrecreatie. De natuurgebieden die met elkaar worden verbonden, hebben zowel een moeraskarakter als een halfopen bosachtig karakter. Die twee componenten moeten natuurlijk ook in de verbingszone terugkomen. Bij de inrichting wordt niet alleen gekeken naar de waterafvoer en de landschappelijke opbouw, maar ook naar de dieren die er gebruik van moeten maken. Elke diersoort stelt z'n eigen eisen aan het karakter van een verbingszone. Een Otter schaarrelt bijvoorbeeld graag langs de oeverlijn, terwijl bepaalde vlindersoorten graag de variatie en luwte van een bosrand opzoeken.

De verbingszone dient uiteraard geschikt te zijn voor soorten die reeds in de polder aanwezig zijn. Maar ook voor soorten die nog niet in de

polder voorkomen, maar waarvoor de natuurgebieden wel een geschikt leefgebied vormen.

Een verhaal apart is de Noordse Woelmuis. De weinige plekken in Nederland waar deze muisensoort nog leeft, zijn zodanig geïsoleerd van de Flevopolder dat deze soort er nooit op eigen kracht zal komen. Toch wordt rekening gehouden met de eisen van de Noordse Woelmuis. Bijvoorbeeld door eilandjes te maken; dit dier wordt in de toekomst wellicht uitgezet. Bovendien profiteren ook andere, minder kritische soorten van een dergelijke inrichting.

Beheer

Het waterpeil in het moeras van de Oostvaardersplassen staat 2,5 m hoger dan in de Lage(!) Vaart. Door het plaatsen van enkele stuwen in de verbingszone wordt dit grote niveauverschil trapsgewijs overbrugd. Het voordeel van stuwen is dat het waterpeil zo lang mogelijk kan worden hoog gehouden. Het moerasachtige karakter kan dan zonder veel graafwerk worden gecreëerd. Het water kan echter niet te hoog worden gestuurd, omdat anders de andere beheerscomponent in het gedrang komt, namelijk begrazing. De nieuwe beheerders van de verbingszone, het Staatsbosbeheer en de Stichting Flevoland, overwegen de grazers van de Oostvaardersplassen ook tot de verbingszone en het Wilgenbos toegang te geven. Om deze wijze van beheer goed te laten functioneren dient er in het gebied voldoende gras te kunnen groeien. In de nabije toekomst kan men dan zowel Heckrunder, Konikpaard, Ree als Edelhert in de verbingszone aantreffen. Begrazing is geen doel op zich. Het is een instrument voor de beheerder om het gewenste afwisselende landschap te krijgen; van grazige vegetaties met geleidelijke overgangen naar rietruigten en bosranden.

Netwerk

De verbingszone vormt een onderdeel van een ecologisch netwerk. Op deze manier is het mogelijk dat diersoorten die nu nog niet in een natuurgebied voorkomen, er op eigen kracht kunnen komen. Dat geldt bijvoorbeeld voor de Ringslang. De dichtstbijzijnde populatie Ringslangen die zo groot is dat er migratie te verwachten is, bevindt zich aan de overkant van het IJmeer en Gooimeer. Migratie zal nu nog kunnen plaatsvinden langs de dijk.

Als Almere in de toekomst verder verstedelijkt, zullen op deze route barrières ontstaan. Daarom heeft Rijkswaterstaat een aanzet gegeven voor een natte ecologische verbinding 'binnendoor'. De Ringslang en andere aan water gebonden soorten kunnen zich dan langs een reeks van poelen en natuurvriendelijke oevers in Almere-Poort en het Pampusshout verplaatsen. Ook de kortgeleden ingerichte kwelstrook langs de dijk ten westen van Lepelaarplassen doet mee in dit ecologisch netwerk.

Het aaneengesloten moeraslint van begin jaren zeventig krijgt weer gestalte.

■ John Lucassen & Jetze Kamerling.

Bron: Cultuurwijzer, maart 1997, bladzijden 283.